

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Io. Baptistæ Portæ Neapolitani Magiæ Naturalis Libri
Viginti**

Della Porta, Giambattista

Frankfurt, 1607

Quomodo leuitas in aere & aquis varia sit, & quæ per ea artificia fieri
possint. Cap. VIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70772)

nibus nostris, quum aqua vitæ in balneo distillaretur, casu disruptum vas aquam vitæ continens, cum aqua balnei remissa est, nos remissum in vas vitreum indimus, ac leuem ignem adhibendo, primo euolauit aqua vitæ pura, simplex, & sine aqua, & in fundo aqua remansit, quæ nec odorem aquæ vitæ respiciebat. Ex venis pileo decurrentibus cognoscebamus aquam ascendere. Non omittemus (& si alia ratione) iucunditatis, & subtilitatis gratia apponere

Modum aquam à vino segregandi.

Et hoc artificio sciemus quanta in dolio aqua remissa sit. Accipiatur vini quantitas, & phialæ indatur vitreæ, & phialam in aquam frigidissimam expones, vt quicquid in phiala sit, congelietur, vt docuimus, si vinum sincerum est, difficilius & tardius congelabitur, si aquæ plusculum habuerit, citius conuertetur. Vbi vinum congelatum erit, frangatur phiala supra patinam, glacies paulatim liquecet, primo vinū, quia calidius, postremo aqua remanet congelata, separa à vino, quia tardius soluetur. Ex cuius proportione conijcies quanta aquæ pars in dolio coniecta sit.

Quomodo leuitas in aere & aquis varia sit, & quæ per ea artificia fieri possint. CAP. VIII.

NVNC tractabimus de graui, & leui aliter, quam in præcedentibus traditum est, scilicet qualiter in aere, & qualiter in aquis sit, & quæ inde speculatio, vel utilitas nasci poterit: & primo quomodo metallum cognoscemus, si purum, vel cum alijs metallis sit admixtum, vt aurum cum argento, & in vasis deauratis, vel & in nummis, vbi argentum vel aurum cum ære remiscetur, & quale sit quorumcunque pondus, quæ speculatio non solum trapezitis, sed chymistis etiam utilis, quum examina metallorum expetant, in fixationis argenti, alijsve eorum operationibus. Quod faciliter tradere conabimur. Sed videamus primo num antiqui scriptores de ea re aliquid speculati sint, & quid tradiderint. Vitruuius narrat id Archimedem tractasse, nam Hiero quum auream coronam votiua Dijs in phano consti-

tuisset ponendam, aurū ad sacoma dedit redemptori: is opus subtiliter manu factū Regi approbavit, & ad sacoma pondus coronæ visus est præstitisse, post indicatum est dempto auro tantundem argenti ad coronarū opus admistū esse. Indignatus Hiero rogauit Archimedes vt in se sumeret de eo cogitationem: tūc is casu venit in balneum, ibiq; quū in soliū descendisset, animaduertit quantū corporis sui in eo insideret, tantum aquæ extra solium effluere, itaq; quū eius rei rationem offendisset, exiuit gaudio motus, currēs domum versus clamauit *εὕρηκα εὕρηκα*. Tūc duas dicitur fecisse massas equo pōdere. quo fieret corona, ex auro vna, altera ex argēto, vnde vas amplū ad summa labra repleuit aqua, in quo argēti massam remisit, cuius quædam magnitudo in vase depressa est, tātum aquæ affluxit. Itaq; exempta massa, quanto minus factum fuerat, refudit, sextantem mensus, inuenitque quantum ad pondus argenti certa aquæ mensura responderet, tum verā massam similiter pleno vase dimisit, & ea exempta eadē ratione mensura addita, inuenit ex aqua non tantum defluxisse, sed tantum minus, quātum minus magno corpore eodē pondere auri massa esset, quam argenti. Postea repleto vase in eadem aqua ipsa corona demissa, inuenit plus aquæ defluxisse in coronam, quam in auream eodem pōdere massam, & ita ex eo, quod plus deflexerat aquæ in corona, quam in massa ratiocinatus deprehēdit in auro missionem. Hæc fuit Græci inuentio, quæ ob inuentionem laudem meretur, sed in operatione difficilis, nam in rebus parue quantitatis furtum dignosci nequit, nec tam clare oculo patere potest ratio, indigens absolutissima vasis fabrica, iam modus inuentus est, quo ad omnem pecuniam, & paruum vti poterimus, & præproper, nec multis instrumentis indigemus, vt dicere possimus *πρὸς ἐπέγνωσιν ἢ ἀρκεύματα*. Hic est modus

Vt partem argenti auro remissam cognoscere possimus.

Habeas exactissimam stateram, vel lances, in altera eorum quoduis metallum appone, in altera tantundem eiusdem

eiusdem metalli, sed in sua specie purissimi. & quū lan-
 ces in aere æquilibres erunt, eas in vase aquæ pleno im-
 pones, & sub aquam immerges, circiter semipedem.
 Tunc mirabilis quædã res erit: nam lances, quæ in aere
 æquilibres erant, in aquis variabunt naturam, & inæ-
 quales erunt: nam impurum metallum summa petit,
 sincerum ima: cuius ratio hæc est, quod aurum purum
 cū ea specie grauius est omni impuro auro, quia purum
 aurum, minorem locum occupat, ergo grauius pendet
 ex superiori ratione. Vnde si scire voluerimus quantum
 argenti in eo auro sit, pone tantum auri puri in altera
 lance, quātum sufficit, vt lances sub aquis pares sint, æ-
 quatas in aere sustollito & pondus, quod in aquis addi-
 deras, erit mistionis pondus. Si scire velis, quātum auri
 fuerit in deauratione alicuius vasis. Pone vas in altera
 lance, & in altera tantum argēti purissimi, quantum vt
 æquibrent in aere lances: mox in aquis mergas, & vas
 descendet, pone in altera lance tantum auri, quod sub
 aquis æquiponderet, extrahe, & pondus erit auri deau-
 rationis: idemq; de argento, ære, ferro, plumbo albo, ni-
 grove facias. Sed si scire quæris, vtrū in numismatibus
 argento sit æs admistum, vel si pecunia, ex superflua æris
 admistione adulterata sit, pone numisma in altera lan-
 cium, & in altera tantundem argenti purissimi, & in ae-
 re æquilibrans sub aquis merge, descendat numisma:
 adiunge tātum æris, vt æquibre sit, extrahe, & ad pon-
 dus erit mistura. Nunc pondera metallorū apponemus
 quantū in aquis, & aere præponderent, ex quib. sine alio
 experimento poterimus mistiones cognoscere. Ferrea
 pila, quæ in aere pendeat vnde viginti vncias, in aquis
 quindecim: vnde pila eiusdem magnitudinis aquæ tres
 vncias rependet, vnde pportio ferri ex aere ad aquas est
 illa quæ decē & nouē ad quindecim. Pila plumbea eius-
 dem magnitudinis in aere pendet vnā & triginta, in aquis
 viginti septē. Marmorea paulo minor magnitudine in
 aere septē, in aquis quinq; Æs cypriū in aere sexdecim,
 in aq; duodecim. Argētū in aere centū viginti quinq;
 in aquis centū & tredecim, Æs in aere sexaginta quinq;
 karatos, & granum vnum, in aquis, quinquaginta kara-

tos, & grana duo. Aurum *scuti* vulgo dicti in aere sexaginta sex grana, in aquis sexaginta duo, Aurum *zachini* dicti in aere septem & decem karatis, in aqua karatis sexdecim. Aurum ducati Turcici in aere quatuor & triginta, in aquis duo & triginta, Aurum *scuti* vulgati gallici in aere septem & sexaginta, in aquis sex & sexaginta. Aurum *scuti* vulgaris Vngarici veteris in aere septem & decem, in aquis sedecim. Aurum *scuti* tartarorum in aere sexdecim, in aquis quatuordecim.

IO. BAPTISTÆ
PORTÆ NEAPOLITANI,
MAGIÆ NATVRALIS
LIBER DECIMVS

NONVS.

De pneumaticis experimentis sermonem habet.

PROOEMIUM.

TRACTATVM de graui & leui, sequuntur pneumatica experimenta; nam videntur & Mathematices, & aeris, & aqua rationes sequi, & Magnus, qui humani vsui utilia, & admiranda vestigare querit, his insistat, hac solum speculetur, & inuestiget, nulla in re maior natura maiestas refulget. Extant doctissimi Heronis Alexandrini praeclara monumenta de pneumaticis, Nos aliqua & noua addemus, & ansam maiora excogitandi praebeamus.

Verum